

TESTAMENTUL GENERALULUI MIHAIL TRAPSA

Pe teritoriul militarizat al graniței caransebeșene s-a desfășurat, pe lângă programul prevăzut în legile și ordinele militare, o activitate neobosită pentru păstrarea ființei naționale și a purității limbii române.

Sistemul de instrucțiune și educație a dat posibilitatea cărturarilor bănățeni să dezvolte la grăniceri dragostea față de trecutul istoric al neamului lor și nevoia de a se uni cu frații de peste Carpați.

Climatul favorabil creat de curentul iluminist, libertățile iosefiniste și ideile Școlii ardelenne, prelungite în Banat pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, au dus la existența unui mediu specific. Acesta se caracteriza prin adaptarea formelor de educație națională la normele vieții militare¹.

Tot timpul cît a ființat sistemul militar grăniceresc, în Banat s-a creat o gândire aparte cu un profund caracter național grefată pe legile elaborate de Imperiul austriac. Tocmai sistemul de instrucție și educație, mai degajat în graniță față de cel provincial, a dat posibilitate ca, din rîndul grănicerilor bănățeni, să se ridice 20 de generali, un număr impresionant de ofițeri și subofițeri, precum și cărturari de seamă care prin activitatea lor au contribuit la culturalizarea românilor bănățeni.²

Este cazul să amintim că mulți fii de grăniceri au devenit profesori la Școala matematică și apoi regimentară din Caransebeș, iar alții au urmat cursurile Preparandiei organizată în Caransebeș după programele lui Tomiciu, Loga și Andreevici devenind învățători la Școlile naționale grănicerești³.

Călăuziți de înaltele lor idealuri, mulți ofițeri donează sume de bani pentru crearea de fonduri în vederea ajutorării copiilor de grăniceri sînguincioși, pentru a putea să urmeze forme superioare de învățămînt⁴.

Printre aceștia, la loc de frunte, se situează generalul Mihail Trapsa, fiu de grănicer din Lăpușnicel, care prin activitatea sa a fost caracterizat ca „cel mai bun ofițer de artilerie din armata Imperiului austriac”⁵.

¹ Nicolae Bocșan, *Iluminismul românesc din Banat și idealul luminării*, în *Studii de limbă, literatură și folclor*, Reșița 1978, p. 145—148.

² Liviu Groza, *Considerații cu privire la regimentul românesc de graniță din Caransebeș*, în *Banatica*, IV, Reșița, 1979, p. 336.

³ Liviu Groza, *Contribuții la organizarea și funcționarea învățămîntului în cadrul regimentului grăniceresc din Caransebeș*, în *Tibiscus. Istorie*, V., Timișoara, 1978, p. 303—305.

⁴ Liviu Groza, *Considerații cu privire ...*, p. 338.

S-a născut la 25 martie 1838, tatăl său, Mihai, fiind locotenent în Regimentul confinar Nr. 13 româno-bănăţean, iar mama lui, Ana, născută Bodrilă, casnică.

Cursurile Şcolii naţionale grănicereşti şi de matematică le urmează la Caransebeş apoi, în anul 1851, urmează Şcoala de educaţie din Căsovia. La 1 octombrie 1855 se înscrie la Academia de artilerie din Olmütz. În anul 1859 întrerupe cursurile academiei din cauza războiului izbucnit între Italia şi Austria. Este avansat la gradul de sublocoenenat clasa a 2-a şi trimis pe front. În anul 1862 a fost avansat la gradul de sublocotenent clasa I şi trecut la Şcoala de război pe care a absolvit-o în anul 1863 când, a fost avansat la gradul de locotenent. În anul 1866 este avansat la gradul de căpitan şi repartizat la Statul major.

Datorită înaltelor calităţi, a fost avansat în grad destul de repede ajungând astfel până la gradul de general de brigadă.

Cunoştinţele temeinice, acumulate în şcolile pe care le-a urmat, i-au uşurat ocuparea unor funcţii de mare răspundere în armata austriacă. La 1 noiembrie 1876 a fost numit în corpul Statului major general, iar în anul 1883 a fost numit directorul Corpului 12. Doi ani mai târziu, i se încredinţează comanda Brigăzii 11 artilerie. Cu gradul de general de brigadă funcţionează la Lemberg, iar de aici a luat comanda Brigăzii 3 artilerie din Graz⁶.

La Viena a avut prilejul să participe la şedinţele societăţii „România jună” şi să intre în contact cu românii care s-au situat în fruntea mişcării de emancipare a românilor. La Sibiu a fost colaborator şi prieten apropiat al lui Gheorghe Bariţiu, urmînd cu convingere sfaturile şi îndemnul lui acestuia⁷.

Cu toate că era militar, a devenit un neobosit luptător pentru emanciparea românilor. Aşa se explică faptul că în anul 1882 a donat suma de 30 fl. pentru buna funcţionare a Gimnaziului românesc din Beiuş, ca răspuns la apelul făcut de conducerea şcolii⁸. În anul 1887 a militat activ pentru sprijinirea acţiunii lui Vincenţiu Babeş, cu îndemnuri şi sume de bani, pentru tipărirea revistei *LUMINATORUL* care avea să apară în locul revistei *ALBINA* suprimată de autorităţi⁹.

În anul 1890 se îmbolnăveşte şi îşi ia un concediu mai îndelungat. Neputîndu-şi reface sănătatea, în anul 1893, îşi cere pensionarea. I se recunosc meritele şi cu acest prilej a fost avansat la gradul de general de divizie şi decorat cu Crucea ordinului Leopold.

Boala care se agravează simţitor îl ţine mereu la pat. Nu s-a transformat într-un suferind capricios. Conştient că sfîrşitul vieţii lui era

⁵ *Foaia poporului*, Sibiu, Anul IV, nr. 19 din 5—17 mai 1869.

⁶ Petru Bona, *O personalitate din graniţa bănăţeană — generalul Mihail Trapşa*, în *Studii şi comunicări*, Caransebeş, 1979, p. 369—376.

⁷ Liviu Groza, *Mărturii documentare privind colaborarea dintre Gheorghe Bariţiu şi Mihail Trapşa* (lucrare în manuscris).

⁸ *Raportu despre gimnaziulu sup. gr. cat. de Beiuşiu pentru anulu 1881*, p. 20.

⁹ M. P. Dan, G. Căpitanu, *Corespondenţa lui Vincenţiu Babeş*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1976, p. 236—237.

aproape, a avut tăria ca la 3 iunie 1893 să-și scrie testamentul prin care lăsa urmașilor să-i îndeplinească dorințele pentru care militase¹⁰.

Din testamentul său, ne vom opri doar asupra acelor rînduri care sînt legate de bănătenii lui dragi, de care a fost tot timpul atît de departe: „Mai am o singură dorință ca fiu credincios al națiunii române, să contribui la înființarea unei școli confesionale de fete în Caransebeș și în acest scop acord 5 000 fl, pentru alcătuirea unui fond al școlii române de fete.“

În continuare, generalul Trapșa dă cîteva indicații de care cere să se țină seama la înființarea și funcționarea școlii:

„Principiile de bază pentru școala de fete ce urmează să fie înființată sînt următoarele:

1. Școala de fete să fie de patru clase, în clasa I să fie primite numai fete peste 10 ani.

2. Învățămîntul să se sprijine pe o bază moral-religioasă și să urmărească țelul să se pregătească fete casnice cu cunoștințe suficiente din natură, științele naturii, istorie, geografie și literatura națională română.

3. Limba de predare să fie numai cea română. Pe această condiție pun o valoare principală și cer fiecărui român care-și iubește națiunea, să contribuie la înfăptuirea ei“.

După ce mai face cîteva precizări în legătură cu modul de administrare și folosire a fondurilor, generalul Trapșa își încheie testamentul astfel: „Sînt deplin conștient că realizarea acestei școli de fete necesită un fond mare și de aceea rog Sinodul să publice această parte a ultimei mele dispoziții și prin aceasta să determine și pe alții la contribuții, fiind convins de faptul că națiunea română mai are mulți fii credincioși care sînt conștienți de adevărul că o națiune se poate dezvolta bine numai în limba maternă și ca urmare să tindă neconținut spre acest țel.“

Testamentul lui Trapșa nu a fost numai un act filantropic, ci un act de gîndire, de analiză a situației sale. El a fost produsul unor îndelungate constatări. Trapșa a fost un militant activ al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania chiar dacă întreaga sa viață și-a dedicat-o serviciului militar.

Generalul Trapșa cunoștea foarte bine situația școlarizării fetelor în granița bănățeană, apoi, în dorința lui, a fost mult influențat de inițiativa generalului Traian Doda, care s-a situat în fruntea bănățenilor, străduindu-se să înființeze o școală românească la Caransebeș și la Bozovici.

Atît prin scrierile sale cît și prin activitatea pe care a desfășurat-o, generalul Trapșa se numără printre marii oameni de seamă ai Banatului.

Un studiu mai amplu asupra vieții și activității generalului Mihail Trapșa s-ar impune, atît pentru ideile sale, tipărite în diverse lucrări, cît și pentru felul cum a văzut luminarea neamului său pentru care a lăsat vibrantul act pentru eternitate.

LIVIU GROZA

¹⁰ Vezi anexa Nr. 1.

ANEXE

TESTAMENTUL MEU,

În deplină conștiință și după chibzuință matură dispun următoarele:

Doresc să fiu înmormântat în cimitirul gr. or. (ortodox n.n.) în Caransebeș din Banatul Timișan într-un mormânt propriu deci separat de cel al părinților mei. În mormântarea să fie pe cât mai cu puțință simplă. Conductul militar să fie alcătuit în Caransebeș.

Ordinul meu de coroană cu decorația de război, pe care l-am primit pentru meritele de la Custozza din 24 iunie 1866, să fie restituit conform statutului, căpitănelui ordinului.

Ca moștenitoare a tuturor mobilelor o numesc pe iubita mea soție Aurelia. De asemenea, soția mea Aurelia, să moștenească locurile înregistrate în cartea funduară Nr. 182 și 183 din Caransebeș, mai departe din jumătatea mea din terenul Nr. 176 din Caransebeș circa 150 klafteri patrați pentru extinderea terenului Nr. 182 deci în continuarea părții spre stradă o porțiune de lungime a opt klafteri să fie alăturat terenului Nr. 182 și să aparțină tot soției mele. Restul jumătății posedate de mine, a terenului Nr. 176, apoi jumătate din ce-mi aparține, casa și locul Nr. 145 din Caransebeș să fie moștenite, în părți egale, de nepotul meu Aurel Moaca și de nepoata mea Adriana Moca.

Terenul ce-mi aparține mie în Teiuș, în apropierea Caransebeșului, îl las nepotului meu Aurel Moca. Rog de buna mea soție ca din obiectele mele să predea o amintire iubitului meu nepot Otto von Demuth.

Tuturor rudelor și prietenilor le adresez un salut de rămas bun. În sfârșit mai am o singură dorință ca fiu credincios al națiunii române să contribui la înființarea unei școli confesionale românești de fete în Caransebeș și în acest sens las 5000 fl. pentru alcătuirea unui fond al școlii române de fete.

Principiile pentru înființarea școlii de fete sînt următoarele:

1. Școala de fete să fie cu patru clase. În clasa întâia să fie primite numai fete peste zece ani.

2. Învățămîntul să fie bazat pe temei moral-religios și să se urmească țelul de a pregăti gospodine practice cu suficiente cunoștințe din științele naturale, ale istoriei, a literaturii naționale românești, lucru de mîină și desine înțeles muzica.

3. Limba de predare să fie numai cea română. Pe această condiție stăruind cu o pondere de căpetenie și rog pe fiecare român iubitor al națiunii sale, să contribuie la înfăptuirea ei.

4. Pentru conducerea școlii, angajarea și demiterea cadrelor didactice, primirea elevilor, supravegherea școlii etc., apoi administrarea fondului școlii române de fete să o facă sinodul episcopal din Caransebeș separat de bunurile bisericii ca „fond al școlii românești de fete”.

Același lucru îl rog insistent, ca în mod creștinesc să se îndeplinească această administrare spre binele națiunii române.

Rog pe iubita mea soție Aurelia ca legatul acesta de 5000 fl. de valută austriacă să-l predea cu decopierea părții respective din testament sinodului episcopesc român din Caransebeș.

Sînt deplin conștient că pentru realizarea acestei școli de fete este necesar un fond mai mare și pentru aceasta rog sinodul să publice această parte a testamentului meu și prin aceasta să stimuleze și pe alții la contribuții, fiind convins de faptul că națiunea română mai are mulți fii credincioși care sînt pătrunși de adevărul că o națiune numai prin limba ei maternă se poate dezvolta și ca urmare să tindă permanent spre acest țel.

Pînă la deschiderea posibilă a acestei școli, respectiv realizarea dorinței mele, acest fond să fie depus singur într-un românesc bani (la o bancă românească n.n.), iar dobînzile să fie alăturate capitalului.

Acest testament al meu l-am redactat și scris cu propria mână.
Graz, în 3 iunie 1893.

Mihail Cavaler de Trapșa m. p.

Înaintea noastră semnat și
declarat ca testament al său.
Iulius Cavaler de Penuke m. p.
Colonel i. r. ca martor
Leopold Ritzberger m. p. ca martor.
Rudolf Cavaler de Friesz general, ca martor.

LE TESTAMENT DU GÉNÉRAL MIHAIL TRAPSA

(Résumé)

Continuant l'étude et la publication de quelques aspects de la vie et l'activité du général Mihail Trapșa, l'auteur fait, dans la présente communication, quelques références au testament qu'il intitule suggestivement „un acte pour l'éternité“.

Du contenu de la communication et du testament, on peut aisément constater l'effort du général Mihail Trapșa pour cultiver les Roumains. Son espoir atteint l'apogée par le testament qu'il laisse avec le désir d'être fondée à Caransebeș une école pour les jeunes filles et où l'on enseigne en roumain. Dans ce but il lègue la somme de 5.000 fl.